

TÜRKİYE'DE FOLK MÜZİĞİN ÖNCÜ SESLERİNDEN ESİN AFŞAR: MÜZİĞİNİN KÖKENLERİNE, KAYNAKLARINA VE ANISINA DAİR

Gökçe Kaan Demirkıran

Özet: Bu çalışmada 2012 yılı içinde hayatını kaybeden, folk müziğinin önemli isimlerinden Esin Afşar'ın müziğinin kökenlerine dair bir değerlendirme yapılmaktadır.

Folk müzik Türkiye'de çok tartışılan Anadolu Pop müziğinin farklı bir kolu olarak gelişmiştir. Bir dönem büyük ilgi görsen de politik, ekonomik gelişmeler ve yeni müzik akımlarının kitleselleşmesiyle gerilemiş bir müzik akımı olarak şekillenmiştir. Esin Afşar, Tülay German'ın açtığı yoldan ilerleyen isimlerden biri olmuştur. Aydın kimliğiyle politik tartışmaların içinde yer almış, sivil hareketlerin içinde bulunmuştur. Bunu müziğinin içinde de değerlendirmiştir. Bu çalışmada Esin Afşar'ın müziğinin kimliği ve kültür hayatındaki önemi değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Siyasi Hareketler, Sol, Kültür

A Leading Voice of Folk Music in Turkey, Esin Afşar: About Origins of Her Music and Her Memory

Abstract: An evaluation about Esin Afşar who is an important figures of folk music and passed away in 2012 and origins of her music takes place in this study.

Folk Music developed as a different branch of Anatolian Rock which discussed much in Turkey. It sees great interest for a period but because of the political and economic developments and the movement of new music stream Folk Music is shaped as a declined music stream. Esin Afşar has been one of the names moving out of the way of Tülay German. She has taken place in political arguments as an intellectual and has been in civil movements. She also evaluated this in her music. In this study Esin Afşar's identity of music and importance in cultural life is evaluated.

Keywords: Music, Political Movements, Left, Culture

Son dönemde yaşadığımız kayıplar Türkiye'de bir dönemin kapandığını tekrardan hatırlattı. Bu kayıplardan biri de Türkiye'nin en önemli kadın vokallerinden Esin Afşar'dı. Müzik ve tiyatroyla iç içe geçmiş bir yaşamın yorğun yolcularından biriydi Esin Afşar. Arkasında bir otobiyografik çalışma,¹ on sekiz 45'lik ve dokuz albüm bırakarak hayatını kaybetti. Bunun yanında rol aldığı oyunlar ile yurtiçi ve yurtdışında verdiği birçok konser de var Esin Afşar'ın. Aydın kimliğiyle de Türkiye'de yaşanan zorlu dönemlerde yer alan Esin Afşar folk müzikte yarattığı kimliğiyle de kültürümüzde özgün bir yer edindi.

¹ Afşar, Esin, *Yaşamımdan Esintiler*, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2008.

Beslendiği kaynaklar, yaşadığı dönem ve müzik yolculuğu Türkiye’de toplumsal hafızanın ve kültür konusunun önemli figürlerinden biri olduğunu gösteriyor bizlere. Esin Afşar’ın Ankara’da konservatuarda piyano eğitimi aldığı yıllar Türkiye’de Anadolu müziği ile Batı müziği türlerinin ve tekniğinin yavaş yavaş buluştuğu bir döneme denk düştü. Müzikteki bu değişim dönemi Esin Afşar’a da katkı sağladı ve yeni bir çizginin oluşumunda yer aldı.

Tülay German ve Ruhi Su Etkisi

60’ların sonu müzikte cesur ve genç bir akımı ortaya çıkardı. Dünyada Beatles’ın öncülük ettiği orkestradan grup müziğine uzanan yol Türkiye’de de Beat kuşağı olarak adlandırılan yeni bir müzisyen kuşağının yolu oldu. Kemalist modernleşmenin temelleri ve oluşan Batılılaşma algısı uzun yıllar Türkçe şarkı yazmanın ve söylemenin önüne geçti. Başka bir deyişle bu algının oluştuğu müzik çevreleri Türkçe şarkı yazmayı ve söylemeyi reddetti. Buna karşılık 1960 sonrasında yeni bir ortam oluşmaya başladı. 60’lı yıllarda oluşan yeni düşünce haritası Marksizm’in de etkisiyle birçok düşünceyi bir arada bulunduran yeni bir ortama katkı yaptı. Bu düşünce haritasının ortaya çıkışında 1961 Anayasası’nın getirdiği görece özgürlük ortamı kadar dünyadaki sosyal hareketlerin yansımaları ve belli bir birikimin kültür-sanat dünyası ve üniversitelerde oluşması da etkiliydi. Doğrudan gençlere yansıyan ve gençler arasında ilerleyen bu birikimin izleri öğrenci hareketlerinde, müzikte, edebiyatta, basında, sinemada ve daha birçok alanda somutlaştı. Siyasi ortam ve sosyal bilimler kadar sinema, edebiyat ve müzikte de yeni anlayışlar ortaya çıktı. Kültür-sanat dünyasına ağırlıklı olarak yerleşme / yerlilik olarak yansıyan hareketlilik müzikte de karşılığını folk müzikle harmanlanan yeni bir pop ve rock anlayışı şeklinde buldu. Bu arayışın temelinde yine 60’lı yıllara kadar olgunlaşmış müzikal birikimin büyük katkısı vardı. Özellikle İstanbul ve Ankara’daki entelektüel çevrelerde Batı müziğinin yanında Anadolu ezgilerinin nasıl bir birliktelik sağlayacağı konusunda önemli tartışmalar oldu. Bu tartışmaların en önemli mekanlarından biri Tülay German ve Erdem Buri çiftinin Moda’daki evleriydi. Bu tartışmalara dönemin önemli isimleri iştirak ediyordu. Yaşar Kemal ve Behice Boran gibi isimler müzik dünyasının dışından bu tartışmalara katılan isimlerdi. Bunun yanı sıra Doruk Onatkut, Yurdaer Doğulu gibi müzisyenler de müzik dünyasından bu tartışmaların içinde yer alan isimlerdi. Erdem Buri ve Tülay German çiftinin lokomotif olduğu bu tartışmaların en önemli ilham kaynağı şüphesiz Ruhi Su’ydu.

Devlet Operası kökenli bir müzik geçmişine sahip Ruhi Su 1950’li yılları sosyalist olduğu gerekçesiyle hapisanede geçirdi. Ruhi Su’nun müzik sahnesine çıkışı ise 40’lı yıllara kadar geri gitmektedir. 1940’lı yıllarda *Radyo* der-

gisinde genç yetenekler arasında gösterilen Ruhi Su, hapisane yılları sonrasında türkü derlemeleri ve düzenlemelerine ağırlık verdi. 60'lı yıllara denk gelen bu dönemin politik ortamında gençler tarafından büyük ilgi gören türküleri, sadece muhteviyatı ile değil, Ruhi Su'nun opera tekniğini kullanmasıyla da bugün ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle 1950'li yıllarda yazdığı "Mahsus Mahal" türküsü Ruhi Su'nun bilinen ve politik içeriğiyle ayrı bir yerde duran çalışmasıdır.

Ruhi Su Batı müziği tekniğini Anadolu türküleriyle aynı düzlemde buluşturma konusunda, bu fikre büyük ilgi gösteren Erdem Buri ve Tülay German'ı etkiledi. Tülay German'ın 1964'te çıkan ve büyük ilgi uyandıran "Burçak Tarlası" türküsünün yer aldığı plağının arka planında Ruhi Su'nun etkisi ve etkinliği vardır. Türkiye'deki müzik dünyası için yeni bir soluk olan bu birliktelik 60'ların sonuna doğru Anadolu Pop/Rock akımının ortaya çıkmasına büyük katkı sağladı. Anadolu Pop, popüler müziğin önemli bir akımı olarak birçok ismi etkiledi. Beatles etkisinde kalan, Beat kuşağı olarak adlandırılan müzisyen kuşağı "kendimizden bir şeyler yapmak" düsturuyula hareket ederek temelleri Tülay German-Erdem Buri-Ruhi Su ortaklığıyla atılan Anadolu Pop akımını ortaya çıkardı. Günümüzde, ağırlıklı olarak Cem Karaca, Moğollar, Barış Manço üçgeninde canlanan ve şekillenen Anadolu Pop'a katkı sağlayan birçok isimden söz etmek mümkün. Fikret Kızılok, Erkin Koray, Edip Akbayram bu isimlerden bazıları. Ağırlıklı olarak grup müziği üzerine kurulu, bugünün endüstriyel müzik dünyasında rock müzik olarak adlandırılan bir tür olarak Anadolu Pop, Türkiye'ye özgü, melez bir tarz olarak günümüzde de klasik ve yeni örnekleriyle hala ilgi görmektedir.

Anadolu Pop ve Folk Müzik

Döneme detaylı bakacak olursak Anadolu Pop'u sürükleyen bu Beat kuşağının dışında, farklı bir kolun da 70'lerin hemen başında şekillendiğini görebiliriz. Beat kuşağının rock tınıları yerine ağırlıklı olarak Batı müziğinin klasik dönemine yatkın yeni bir pop müzik anlayışı da 60'ların sonunda ve 70'lerin ilk yarısında Anadolu türküleriyle buluştu. Modern Folk Üçlüsü ve Esin Afşar'ın öncülüğündeki bu tali yol, Tülay German sonrasında yeni kadın sesleri de işitmemize olanak sağladı.

Bu kadın seslerden biriydi Esin Afşar. 60'lı yıllarda piyano eğitimi alıp piyanistliğe doğru ilerlerken Muhsin Ertuğrul'un teklifiyle Devlet Tiyatroları'nda sahne almaya başladı. Müzik çalışmalarını 60'lı yıllar boyunca ihmal etmedi, sürdürdü. Önceleri İtalyanca, İngilizce ve İspanyolca şarkılarla, Türkçe söz yazılmış yabancı şarkıların aranjmanlarını seslendirdi. Ruhi Su ile tanıştıktan sonra o da tıpkı Tülay German gibi Anadolu müziğine yöneldi ve folk müziğin öncülerinden oldu. 1969 yılında ilk plağı "Kara Toprak/Yunus"u çıkardı. 1970'te ikinci 45'lik çalışması olan ve tanınmasının yolunu açan "Yoh Yoh"u çıkardı. Bu plaktan hemen sonra "Bayan Yoh Yoh" olarak anılmaya başlanan Afşar kısa süreli bir Paris macerasını da bu dönemde yaşadı. Benzer zaman dilimlerinde folk ve Anadolu Pop müziği icra eden birçok isim özellikle Paris'te ilgiyle karşılandı. Esin Afşar da bu dönemde Paris'te plak şirketleriyle görüşmeler yap-sa da somut bir sonuç ortaya çıkmadı. Esin Afşar'ın hemen ikinci plağında bu kadar ilgi görmesinin en önemli sebeplerinden biri şüphesiz Anadolu ezgilerinin pop müziğin çeşitli türleriyle buluştuğu plak çalışmalarının birbiri ardına gelmesidir. Anadolu Pop'un estiği bu günlerde *Hürriyet* gazetesinin Türkiye çapında düzenlediği, gezici bir festivali andıran Altın Mikrofon yarışması da dönemin atmosferini yansıtmaya açısından önemlidir. Bunun yanında yeni olgunlaşmış popüler müzik piyasası için oldukça ufuk açıcı bu gelişmelerin yanında 45'lik plakların maliyetinin düşük olması ve yaygın olması da büyük katkı sağladı. Ancak Esin Afşar'ın bu atmosferdeki yerini belirleyen, onu Tülay German'dan sonra öncü bir noktaya taşıyan, Anadolu Pop'tan sıyrılarak folk müziğin plak dünyası içinde yer bulmasıdır. Esin Afşar ve Arkadaşları grubundan isimlerin kurduğu Modern Folk Üçlüsü "Yoh Yoh" 45'liği ile benzer bir dönemde folk müziğin Anadolu Pop'un yanında yeni/tali bir hat oluşturmasını sağladı. Böylelikle Anadolu Pop'un Beat kuşağına karşı folk müzik de kendi yolunu çizmiş oldu. Esin Afşar 1970 yılından 1976 yılına kadar çıkardığı 45'liklerle folk müziğin önemli örneklerini verdi. Çıkış yakaladığı "Yoh Yoh" bir Kul Ahmet türküsüydü. Cemil Demirsipahi tarafından düzenlenmişti. Esin Afşar'ın 70'li yıllardaki müzikal çizgisinin hem iyi bir örneği hem de büyük ilgi gören bir çalışması oldu. Esin Afşar'ın bu dönem plaklarında öne çıkan üç ana ens-

trümandan söz edebiliriz. Bunlar piyano, gitar ve bağlamadır. Piyano Esin Afşar'ın müzikal yaşamında, eserlerinde sürekli kullandığı bir enstrüman olarak eserlerine nüfuz etmiştir. Folk müzik unsurları olarak da gitar ve bağlama özellikle 70'li yıllardaki çalışmalarında ağırlık kazandı. Afşar'ın müzik yaşamının bu döneminde 1976 yılında çıkardığı "Zühtü/Kaz" 45'liği de "Yoh Yoh" kadar ilgi uyandırdı.

Bu dönem sonrası Esin Afşar'ın yurtdışı çalışmaları kesintilere uğrasa da ağırlık kazandı. Yurtdışındaki festivallere katıldı, ortak plak çalışmalarında yer aldı. Ancak 12 Eylül'ün getirdiklerinden Esin Afşar da yara aldı. 5 yıl süreyle TRT'de yasaklandı. Bu dönem plak yapmasa da birçok konser verdi. Konserlerin yanında oyun çevirdi, sahneledi. Samimi, tutarlı ve ciddi bir şekilde 12 Eylül'ün getirdiği ortamla da mücadele ederek aydın tavrını korudu. Kenan Evren'e iletilen Aydınlar Dilekçesi'nde imzasının yer almasının yanı sıra dilekçenin en öndeki takipçilerinden biri oldu. Esin Afşar verdiği on yıllık aradan sonra 1986 yılında bir uzunçalarla dönüş yaptı. "Dünün ve Bugünün Türk Şiir ve Ezgileri" isimli albümünde, kendisinin tanınmasının yolunu açan "Yoh Yoh" isimli türkü düzenlemesi de tekrardan yer aldı.

Esin Afşar'ın sanat yaşamında da üç ayağın olduğundan söz edebiliriz. Bunlardan birincisi aldığı piyano eğitimidir. Ankara'da konservatuarda piyano eğitimi almıştır. Bu eğitim, çalışmalarında piyanonun varlığının en önemli nedenlerinden biridir. Bir diğeri Muhsin Ertuğrul ile tanışması oldu. Muhsin Ertuğrul'un teklifiyle tiyatroya yöneldi ve uzun yıllar sürecek tiyatro çalışmalarına imza atmış oldu. Ancak müzikten tiyatroya bir ayrılık yaşamadı. İki sanat dalını da icra etti. Özellikle albüm ve plak yapmadığı 1976-1986 döneminde tiyatro çalışmalarına ağırlık verdi. Esin Afşar'ın sanat yaşamında son temel nokta ise Ruhi Su'nun etkisiyle başladığı folk müzik çalışmaları oldu. Türkülerden, Anadolu ezgilerinden, deyişlerden ve Anadolu'daki dervişlerden etkilendi. Özellikle 90'lı yıllarda yaptığı çalışmalar Yunus Emre ve Mevlana üzerine oldu. Bu yönüyle de temsil ettiği kuşağın yaklaşımlarıyla ters düşmeyerek, folk müzikle çıktığı yolda tutarlı müzikal yolculuğu da gerçekleştirmiş oldu.

90'lı yıllarda özel radyo ve televizyonların yanında pop müziğin yeni bir form kazanarak kitleleşmesi 12 Eylül'le birlikte ayrışan 1980 öncesi çalışmalarla bağın kopuşunu daha da keskinleştirdi. Teknolojide yaşanan değişimler, şehirli müzik türlerinin artışı, arabesk olgusunun 70'lerden 90'lara kitlesel anlamda güçlenerek gelmesi Esin Afşar ve kuşağının belli bir küskünlüğünü de beraberinde getirdi. Bu, anlaşılabilir bir durumdu. Belli bir birikime sahip müzisyen kuşağının ürettiklerinin Türkiye'deki siyasi düzlemin durumuna göre farklı müzik türleriyle ikame edilmesi müzikal farklılıkların ve bağlantısızlıkların da nedeni oldu. Büyük kitlelere ulaşan arabeskin gündelik hayattaki görünümünün eski ve yeni düzen arasında yarattığı çatışma duygusu müzis-

yenler arasında arabeske karşı duyulan bir tepki olarak ortaya çıktı. Esin Afşar da bu tepkisini dile getiren ve bu tepkiyle “Arabeske İnat” isimli şarkıyı seslendiren bir müzisyendi. Bu ve benzeri tepkilerin temelinde Kemalist modernleşmenin ve algılanışının etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Özellikle sonraki dönem arabeski inceleyen çalışmalarda da bu sık sık dile getirilen bir durum. Ancak arabeskin ortaya çıkışı sadece dinleyicilerinin ve icracılarının sosyal konumlarıyla açıklanabilecek bir şey olmadığı gibi, sadece Kemalist modernleşmenin en yoğun yaşandığı dönemlerde müzik yapmış kişilerin tepkileriyle de yorumlanabilecek bir sosyal olgu değil.

40 yılı aşan bir sanat yaşamının ardından Esin Afşar, kuralları ve dik duruşuyla, eserleri haricinde de anımsanacağı şeyler bıraktı. Tülay German ve Hümeysra ile birlikte folk müziğin Türkiye’deki kadın vokal hattını oluşturdu. Müzik yaşamında da, dünya görüşünde de oldukça tutarlı bir portre çizen Esin Afşar tiyatrodaki tecrübesini vokal tekniğine yansıtarak yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Birçok şarkısında bu teatral vokal yaklaşımını gözlemlemek mümkündür. Bu yeteneğini Anadolu türkülerine oldukça samimi bir şekilde uyguladı. Ağız yaparak türkülerin seslendirilmesi özellikle Ruhi Su’nun çok dikkat ettiği ve yapmacık durmaması konusunda çalıştığı kişileri uyardığı bir husustu. Esin Afşar bunu teatral tekniğiyle vokalinde doğru ve estetik bir biçimde kullanabilmiştir. Türkiye’de müzik endüstrisinin temelini ve kaynağını oluşturan Anadolu Pop/Rock ve folk müziğin önemli bir temsilcisi olan Esin Afşar’ın diskografisinde bulunan tüm çalışmalara kolayca erişebilmek mümkün.